PAWEŁ WIDERSKI

Sytuacja prawna *nasciturusa* na gruncie ustawy o zarządzie sukcesyjnym

The Legal Position of a Nasciturus *Under the Act on Succession Management*

Abstract

The paper addresses the legal position of a *nasciturus* under the Act on Succession Management. Its aim was to discuss this issue; in particular, the author argues in the article that it is incorrect to completely disregard the *nasciturus* in matters relating to succession management. After presenting the concept of the unborn child's conditional capacity to inherit, the article analyzes legal actions relating to succession management in which this conditional legal capacity is manifested. Finally, conclusions from the analysis were formulated. The analysis shows that in the case of the appointment of a succession manager, the appointment of a subsequent succession manager and the dismissal of a succession manager before a notary, the unborn child should be treated as if it had no standing to appoint or dismiss, but it should be treated as if it did have the capacity to consent to the appointment or dismissal of the succession manager. Consequently, with regard to the consents of persons entitled to a share in the inherited enterprise, the *nasciturus* must always be taken into account when determining whether the shareholding threshold required by individual provisions of the Act on Succession Management has been exceeded.

SŁOWA KLUCZOWE: dziecko poczęte, zarząd sukcesyjny, zarządca sukcesyjny, zdolność do dziedziczenia

KEYWORDS: unborn child, succession management, succession manager, capacity to inherit

PAWEŁ WIDERSKI – doktor nauk prawnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: widerski.pawel@gmail.com, ORCID – 0000-0002-5808-8645.

HTTPS://DOI.ORG/10.36128/4M80Y515

1 Wstęp

W dniu 25 listopada 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw[1]. Na podstawie przedmiotowej ustawy została wprowadzona nowa instytucja prawna do polskiego porządku prawnego, tj. zarząd sukcesyjny. Z uzasadnienia jej projektu wynika, że głównym celem tej regulacji jest zapewnienie przedsiębiorcom będącym osobami fizycznymi warunków do zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa po ich śmierci, przy uwzględnieniu, że przedsiębiorstwo należy postrzegać jako dobro prawne, mające nie tylko wartość majątkową i gospodarczą, ale także społeczną[2]. Postawiony cel znalazł odzwierciedlenie w art. 1 ZarządSukcU, zgodnie z którym ustawa reguluje zasady: 1) tymczasowego zarządzania przedsiębiorstwem po śmierci przedsiębiorcy, który we własnym imieniu wykonywał działalność gospodarczą na podstawie wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej oraz kontynuowania działalności gospodarczej wykonywanej z wykorzystaniem tego przedsiębiorstwa; 2) zarządu spadkiem w zakresie tymczasowego wykonywania praw z udziału w przedsiębiorstwie małżonka przedsiębiorcy, wykonującego we własnym imieniu działalność gospodarczą na podstawie wpisu do CEIDG, po śmierci tego małżonka; 3) przejęcia koncesji, zezwoleń, licencji oraz pozwoleń, wydanych wobec przedsiębiorcy, wykonującego we własnym imieniu działalność gospodarczą na podstawie wpisu do CEIDG, w formie decyzji organu administracji publicznej, związanych z wykonywaną przez niego działalnością gospodarczą, zwanych dalej „decyzjami związanymi z przedsiębiorstwem". W prawie polskim przyjmuje się, że prawo spadkowe to nie tylko ogół norm regulujących przejście majątku osoby zmarłej na inne osoby, ale również zagadnienia z tym funkcjonalnie związane[3]. Tak więc

1 Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 170 ze zm.; dalej: ZarządSukcU).

2 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej, druk sejmowy nr 2293, Sejm RP VIII kadencji, 8.

3 Paweł Księżak, *Prawo spadkowe* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 19.

z punktu widzenia systemowego zarząd sukcesyjny można umiejscowić w prawie spadkowym[4].

Celem niniejszego artykułu jest omówienie sytuacji prawnej dziecka poczętego, lecz jeszcze nienarodzonego na gruncie ZarządSukcU. Literatura przedmiotu dotycząca zarządu sukcesyjnego jest jeszcze stosunkowo niewielka, tym bardziej wypowiedzi odnoszących się do sytuacji prawnej dziecka poczętego w kontekście nowej instytucji jest bardzo mało. Z tych – można powiedzieć wręcz śladowych – wypowiedzi można wywieść wniosek, że raczej optuje się za zupełnym nieuwzględnianiem *nasciturusa* przy czynnościach związanych z zarządem sukcesyjnym[5]. W ocenie autora takie podejście nie jest właściwe.

2 Zdolność do dziedziczenia dziecka poczętego

Zdolność do dziedziczenia polega na zdolności do nabywania praw i obowiązków w drodze dziedziczenia[6]. Stanowi ona wycinek ogólnej zdolności prawnej prawa cywilnego, gdyż ten, komu ogólna zdolność przysługuje, z reguły ma również zdolność do dziedziczenia[7]. W przypadku dziecka poczętego, lecz jeszcze nienarodzonego, *status quo ante* sprawa jego zdolności prawnej była uregulowana wprost w art. 8 § 2 KC, który został dodany na mocy ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerwania ciąży[8]. Zgodnie z przedmiotowym przepisem zdolność prawną ma również dziecko poczęte; jednakże prawa i zobowiązania majątkowe uzyskuje ono pod warunkiem, że urodzi się żywe. Przepis ten został jednak wykreślony na podstawie ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie

4 Paweł Widerski, *Zarząd sukcesyjny. Konstrukcja prawna* (Warszawa: C.H. Beck, 2025), 195.

5 Patryk Bender, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. IVC, *Prawo spadkowe przedsiębiorców*, red. Konrad Osajda (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 227; Maciej Jaśniewicz, [w:] *Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, red. Stefan Babiarz (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 101.

6 Jan Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe w zarysie*, oprac. i aktualizacja Andrzej Mączyński (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990), 75.

7 Józef S. Piątowski, Hanna Witczak, Agnieszka Kawałko, „Spadek. Ogólna problematyka dziedziczenia", [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. X, *Prawo spadkowe*, red. Bogudar Kordasiewicz (Warszawa: C.H. Beck, 2025), 180.

8 Dz. U. z 1993 r., Nr 17, poz. 78 ze zm.

płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz zmianie niektórych innych ustaw[9]. Zdolność prawna *nasciturusa* jest kwestią sporną w doktrynie, co objawia się pluralizmem koncepcji próbujących wyjaśnić jego status na gruncie stosunków cywilnoprawnych. Analiza tego skomplikowanego zagadnienia wykracza poza ramy problemu postawionego w niniejszym artykule. Na jego użytek trzeba jednak zasygnalizować, że istnieje koncepcja, według której dziecko poczęte nie ma jakiejkolwiek zdolności prawnej[10]. Na przeciwległym biegunie można wskazać koncepcję korespondującą z nieobowiązującym już art. 8 § 2 KC, z której wynika, że dziecko poczęte jest wyposażone w zdolność prawną[11]. Wydaje się, że można wskazać także na koncepcję fikcji prawnej, sformułowaną na gruncie art. 927 § 2 KC odnoszącym się do zdolności do dziedziczenia. Według niej przedmiotowy przepis wprowadza swoistą fikcję prawną, że w momencie urodzenia dziecko staje się spadkobiercą, tak jakby już żyło w chwili otwarcia spadku[12]. Taki pogląd można ekstrapolować na zdolność prawną dziecka poczętego w ogóle, tak że z momentem żywego urodzenia się dziecka jego sytuację prawną wynikającą z przepisów szczególnych należałoby wyjaśniać w drodze fikcji prawnej traktowania go jakby żyło już w okresie prenatalnym. Najwięcej zwolenników ma koncepcja warunkowej zdolności prawnej dziecka poczętego, która głosi, że skuteczność nabycia praw przez *nasciturusa* jest uzależniona od warunku dotyczącego urodzenia się dziecka. W ocenie autora *de lege lata* ta ostatnia koncepcja jest najbardziej przekonująca. Natomiast nie jest ona jednolita w swoim obrębie. Według wiodącego stanowiska chodzi o warunek zawieszający w postaci urodzenia się dziecka żywego[13]. Prezentowane jest

9 Dz. U. z 1996 r., Nr 139, poz. 646 ze zm.

10 Stanisław Dmowski, [w:] Stanisław Dmowski, Stanisław Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna* (Warszawa: LexisNexis, 2011), 77–78; Stefan Grzybowski, „Osoby fizyczne", [w:] *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, red. Witold Czachórski (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1974), 307–308; Rafał Majda, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. Małgorzata Pyziak-Szafnicka, Paweł Księżak (Warszawa: Wolters Kluwer, 2014), 173 i n.

11 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 1966 r., II PR 139/66, Legalis; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 1996 r., III ARN 96/95, Legalis.

12 Elżbieta Niezbecka, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, red. Andrzej Kidyba (Warszawa: Wolters Kluwer, 2015), 54.

13 Joanna Haberko, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2010), 80–81; Maksymilian Pazdan, „Osoby fizyczne", [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. I, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Marek

również stanowisko, stosownie do którego chodzi o warunek rozwiązujący martwego urodzenia się dziecka[14]. W końcu należy wskazać na stanowisko, zgodnie z którym zdolność prawna dziecka poczętego uzależniona jest od jego żywego urodzenia się, ale stanowi ono warunek prawny (*conditio iuris*)[15]. Autor optuje za tym ostatnim stanowiskiem. Takie podejście co do zdolności prawnej rezonuje na status prawny *nasciturusa* w prawie cywilnym. Jak pisze Zbigniew Radwański, warunkowa zdolność prawna jest postacią zdolności prawnej, podobnie jak ekspektatywa (prawo tymczasowe) stanowi szczególną postać prawa podmiotowego[16]. Tym samym dziecko poczęte, lecz jeszcze nienarodzone jest podmiotem wyposażonym już od chwili poczęcia w zdolność prawną, tyle że o szczególnej postaci, co przekłada się przede wszystkim na ograniczony jej charakter. Zdolność prawna dziecka poczętego jest bowiem zasadniczo sprowadzona do zakresu wynikającego z przepisów szczególnych (art. 446^1 KC, art. 927 § 2 KC, art. 75 KRO, art. 182 KRO), a w ich ramach jest ona z kolei obwarowana urodzeniem się dziecka żywego[17]. Wobec tego można powiedzieć, że w dalszym ciągu w prawie polskim obowiązuje zasada, że dziecko poczęte, ale jeszcze nienarodzone, należy traktować jak

Safjan (Warszawa: C.H. Beck, 2012), 1055–1056; Mateusz Pilich, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna*, cz. 1 (art. 1–55^4), red. Jacek Gudowski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 252 i n.; Adam Szpunar, „Szkoda wyrządzona przed urodzeniem dziecka" *Studia Cywilistyczne* XIII–XIV (1969): 379.

14 Andrzej Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1998), 158; Bronisław Walaszek, „*Nasciturus* w prawie cywilnym" *Państwo i Prawo*, z. 7 (1956): 121 i n.

15 Zbigniew Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna* (Warszawa: C.H. Beck, 2005), 154; Maksymilian Pazdan, „Komentarz do art. 8", [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449^{10}*, red. Krzysztof Pietrzykowski (Warszawa: C.H. Beck, 2020), Legalis, nb 13; Grzegorz Wolak, „*Nasciturus* jako rzeczywisty spadkobierca a art. 1028 k.c. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2019 r., III CZP 12/19" *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*, z. 1 (2020): 117 i n.

16 Radwański, *Prawo cywilne*, 154–155.

17 Wydaje się, że trafna jest grupa poglądów, która w obszarze praw niemajątkowych, przynajmniej w pewnym zakresie, dopuszcza zdolność prawną *nasciturusa* nieograniczoną warunkowością, w szczególności w odniesieniu do dóbr osobistych; Tadeusz Smyczyński, „Pojęcie i statut prawny dziecka poczętego" *Studia Prawnicze*, z. 4 (1989): 24; Joanna Haberko, „Udostępnienie i publikowanie wizerunku *nasciturusa*, noworodka i małego dziecka w świetle zasady dobra dziecka" *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, z. 3 (2013): 60 i n.; Grzegorz Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 1136 i n.; Piotr Nazaruk, „Komentarz do art. 8", [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. Piotr Nazaruk (Warszawa: Wolters Kluwer, 2024), LEX, nb 13.

już narodzone, ilekroć chodzi o jego korzyść (*nasciturus pro iam nato habetur quotiens de commodis eius agitur*) i nie przeczy temu okoliczność, że może dojść do sytuacji, w której pasywa spadku przekraczałyby jego aktywa[18].

Stosownie do art. 927 § 2 KC dziecko w chwili otwarcia spadku już poczęte może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe. Na podstawie art. 981[5] w zw. z art. 927 § 2 KC pod tym warunkiem może być ono także zapisobiorcą windykacyjnym[19]. W takiej sytuacji *nasciturus* posiada warunkową zdolność do dziedziczenia. Stanowi to refleks referowanej już koncepcji warunkowej zdolności prawnej dziecka poczętego. Nie ma podstaw do przyjęcia, że art. 927 § 2 KC opiera się na fikcji prawnej[20]. Przeciwko temu zapatrywaniu trafnie zwraca się uwagę w literaturze przedmiotu na to, że w chwili otwarcia spadku dziecko już poczęte żyje, natomiast samą zdolność do dziedziczenia nabywa z momentem żywego urodzenia[21].

Dominujące stanowisko doktrynalne przyjmuje, że warunek w postaci urodzenia się dziecka żywego, o którym mowa w art. 927 § 2 KC, jest warunkiem zawieszającym[22]. W ocenie autora nie jest to ani warunek zawieszający, ani warunek rozwiązujący w rozumieniu art. 89 KC. Przez warunek prawny (*conditio iuris*) rozumie się na ogół ustanowioną normami prawnymi przesłankę skuteczności czynności prawnej. Powstanie skutków prawnych uzależnione jest w takich przypadkach od treści normy prawnej, a nie od treści czynności prawnej, która oczywiście może wymagania ustawy powtarzać lub nie powtarzać, lecz jest to dla ustalenia skuteczności czynności prawnej bez znaczenia[23]. Zasadność wyróżniania kategorii warunków

18 Witold Borysiak, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. IVA, *Kodeks cywilny. Komentarz. Spadki*, red. Konrad Osajda (Warszawa: C.H. Beck, 2019), 143.

19 Paweł Księżak, *Zapis windykacyjny* (Warszawa: LexisNexis, 2012), 60.

20 Niezbecka, [w:] *Kodeks cywilny*, 54.

21 Borysiak, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, 144.

22 Jerzy Ciszewski, Jakub Knabe, „Komentarz do art. 927", [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. Piotr Nazaruk (Warszawa: Wolters Kluwer, 2024), LEX, nb 4; Grzegorz Matusik, „Umowa darowizny na rzecz *nasciturusa*" *Rejent*, nr 2 (2014): 37; Agnieszka Kawałko, Hanna Witczak, *Prawo cywilne* (Warszawa: C.H. Beck, 2008), 804; Józef Kremis, Edward Gniewek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Edward Gniewek (Warszawa: C.H. Beck, 2011), 1529; Elżbieta Skowrońska-Bocian, Jacek Wierciński, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki*, red. Jacek Gudowski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 61; Mariusz Zelek, [w:] *Kodeks cywilny*, t. III, *Komentarz. Art. 627–1088*, red. Maciej Gutowski (Warszawa: C.H. Beck, 2019), 1106.

23 Zbigniew Radwański, Roman Trzaskowski, „Treść czynności prawnej", [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Zbigniew Radwański,

prawnych zasadniczo nie jest kwestionowana[24]. Wobec tego należy przychylić się do stanowiska, zgodnie z którym okoliczność, że dziecko urodzi się żywe, nie jest warunkiem w znaczeniu technicznoprawnym, ale stanowi jedynie *conditio iuris*, tj. element stanu faktycznego, który musi zaistnieć, by dziecko poczęte w chwili otwarcia spadku mogło spadek odziedziczyć[25]. Tak więc na podstawie art. 927 § 2 KC dziecko poczęte, lecz jeszcze nienarodzone ma w prawie spadkowym zdolność prawną, przy czym pod warunkiem prawnym, iż urodzi się żywe. Zaistnienie przesłanki urodzenia się dziecka żywego wywiera skutek *ex tunc*, tj. od chwili otwarcia spadku. Z tą chwilą dziecko staje się bowiem spadkobiercą[26].

3 Czynności związane z zarządem sukcesyjnym

Pojęcie czynności związanych z zarządem sukcesyjnym należy do języka prawnego. W treści art. 79 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie[27] zawarty został katalog czynności notarialnych[28], zaś

Adam Olejniczak (Warszawa: C.H. Beck, 2019), 342. Wypada dodać, że w doktrynie został sformułowany pogląd wskazujący na węższe rozumienie pojęcia warunku prawnego jako obejmującego jedynie przypadki, gdy przepis uzależnia powstanie bądź ustanie skutków czynności prawnej od zdarzenia przyszłego i niepewnego; Bartłomiej Swaczyna, *Warunkowe czynności prawne* (Warszawa: LexisNexis, 2012), 51.

24 Aleksander Chłopecki, „Warunki w rozumieniu art. 89 k.c. a warunki prawne (*conditiones iuris*)" *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 7 (2001): 24; Aleksandra Janas, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna (art. 1–125)*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 837; Joanna Kuźmicka-Sulikowska, [w:] *Zobowiązania*, t. I, *Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Komentarz*, red. Piotr Machnikowski (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 990; Maja Maciejewska-Szałas, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Małgorzata Balwicka-Szczyrba, Anna Sylwestrzak (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 263; Karolina Panfil, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna*, cz. 2 (art. 56–125), red. Jacek Gudowski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 724; Magdalena Rzewuska, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Mariusz Załucki (Warszawa: C.H. Beck, 2020), 261. Odmiennie Julita Zawadzka, *Warunek w prawie cywilnym* (Warszawa: LexisNexis, 2012), 359 i n.

25 Agnieszka Kawałko, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki (art. 922–1087)*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 121–122; Józef S. Piątowski, „Ogólna problematyka dziedziczenia", [w:] *System prawa cywilnego*, t. IV, *Prawo spadkowe*, red. Józef S. Piątowski (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1986), 100.

26 Kawałko, [w:] *Kodeks cywilny*, 122; Piątowski, „Ogólna problematyka dziedziczenia", 100.

27 T.j. Dz. U. z 2026 r., poz. 614; dalej: PrNotU.

w jego ramach, stosownie do art. 79 pkt 1c) PrNotU, notariusz podejmuje czynności związane z zarządem sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i z tymczasowym przedstawicielem w zakresie udziału małżonka przedsiębiorcy w przedsiębiorstwie, na zasadach określonych w ZarządSukcU. Stąd też pojęcie to używane jest w niniejszym artykule.

W przepisach ZarządSukcU przewidziane zostały dwa tryby dokonywania czynności związanych z zarządem sukcesyjnym, w zależności od tego, czy są one dokonywane jeszcze za życia przedsiębiorcy, czy już po jego śmierci. W przypadku trybu za życia przedsiębiorcy czynności związanych z zarządem sukcesyjnym, np. powołania zarządcy sukcesyjnego (art. 9 ZarządSukcU), czy jego odwołania (art. 51 ZarządSukcU) dokonuje sam przedsiębiorca, przy czym może on w tym zakresie skorzystać z pomocy pełnomocnika, któremu zostało udzielone pełnomocnictwo szczególne[29]. Wydaje się, że przedsiębiorcą może być także osoba fizyczna, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych[30], co w sposób pozytywny ma mocne uzasadnienie aksjologiczne, gdyż podmiotem wolności działalności gospodarczej jest przede wszystkim człowiek (osoba fizyczna), a wolność ta przypisana jest człowiekowi od momentu narodzin[31]. Tym samym w trybie za życia nie można wykluczyć dokonywania czynności związanych z zarządem sukcesyjnym również przez przedstawiciela ustawowego, w sytuacji gdy przedsiębiorca nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych[32]. Dla ścisłości należy jednak wskazać, że

28 Czynnością notarialną jest czynność, do której „dokonania" uprawniony jest notariusz (niekiedy zastępca notariusza, a w pewnych sytuacjach konsul), w ramach kompetencji nadanych notariuszowi (konsulowi) przez prawo, przy czym sposób jej „dokonania" szczegółowo określa PrNotU; Edward Drozd, „Czynności notarialne z elementem zagranicznym w obrocie nieruchomościami (zagadnienia wybrane)", [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania*, red. Romuald Sztyk (Poznań–Kluczbork: Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej, 1999), 10.

29 Paweł Widerski, *Powstanie zarządu sukcesyjnego* (Warszawa: C.H. Beck, 2025), 559.

30 Andrzej Bierć, „Osoba fizyczna jako przedsiębiorca" *Studia Prawnicze*, z. 4 (1998): 10–11; Andrzej Herbet, [w:] *Zobowiązania*, t. I, *Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Komentarz*, red. Piotr Machnikowski (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 234–235; Piotr Pinior, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna (art. 1–125)*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 304–305; Marek Szydło, „Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim" *Przegląd Sądowy*, nr 7–8 (2002): 94.

31 Rafał Biskup, *Wolność gospodarcza w wymiarze podmiotowym* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2011), 269.

32 Widerski, *Powstanie zarządu*, 550.

istnieje także konkurencyjne stanowisko, według którego osoby bez pełnej zdolności do czynności prawnych nie mogą być przedsiębiorcami[33]. Przy takim stanowisku siłą rzeczy dokonywanie czynności związanych z zarządem sukcesyjnym przez przedstawiciela ustawowego nie wchodziłoby w rachubę. W trybie za życia czynności związanych z zarządem sukcesyjnym może dokonywać ponadto zarządca sukcesyjny, np. zrezygnować z pełnienia funkcji (art. 53 ZarządSukcU). W przypadku gdy czynności związane z zarządem sukcesyjnym są dokonywane w trybie za życia przedsiębiorcy problemy dotyczące sytuacji prawnej dziecka poczętego nie zachodzą, a to dlatego, że w ZarządSukcU po prostu nie ma przepisu szczególnego na kształt np. art. 446^1 KC czy art. 927 § 2 KC, który wkomponowywałby się w referowaną powyżej warunkową zdolność prawną *nasciturusa*.

Natomiast tytułowa problematyka dotycząca *nasciturusa* aktualizuje się na gruncie ZarządSukcU tam, gdzie w rachubę wchodzi kompetencja do czynności związanych z zarządem sukcesyjnym, w którą wyposażeni zostali spadkobiercy i zapisobiercy windykacyjni przedsiębiorcy, a to dlatego, że – jak wskazano powyżej –, dziecko poczęte posiada warunkową zdolność do dziedziczenia, tak że może być spadkobiercą i zapisobiercą windykacyjnym, o ile oczywiście urodzi się żywe. Poza trybem za życia przedsiębiorcy, w ZarządSukcU mamy do czynienia jeszcze z trybem pośmiertnym, w przypadku którego czynności związane z zarządem sukcesyjnym są dokonywane po śmierci przedsiębiorcy. Ten tryb został zasadniczo przekazany do kompetencji notariuszy, z pewną koncesją na rzecz sądów, w konsekwencji czego można mówić o podtrybie notarialnym i sądowym dokonywania czynności związanych z zarządem sukcesyjnym. Wśród czynności notarialnych wyszczególnionych w art. 79 PrNotU, jak wskazano, ulokowane są czynności związane z zarządem sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Należą do nich: 1) akt notarialny obejmujący zgodę uprawnionej osoby na powołanie zarządcy sukcesyjnego, 2) protokół obejmujący zgodę zarządcy sukcesyjnego na pełnienie tej funkcji oraz oświadczenie o braku orzeczonych wobec niego zakazów, o których mowa w art. 8 ust. 2 ZarządSukcU, 3) protokół powołania zarządcy sukcesyjnego,

33 Wojciech J. Katner, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. Małgorzata Pyziak-Szafnicka, Paweł Księżak (Warszawa: Wolters Kluwer, 2014), 458; Cezary Kosikowski, *Przedsiębiorca w prawie polskim na tle prawa europejskiego* (Warszawa: LexisNexis, 2003), 33; Andrzej Powałowski, „Wykonywanie działalności gospodarczej we własnym imieniu" *Gdańskie Studia Prawnicze* XXXVI (2016): 362 i n.

4) akt powołania zarządcy sukcesyjnego, 5) akt notarialny obejmujący zgodę uprawnionej osoby na odwołanie zarządcy sukcesyjnego, 6) protokół odwołania zarządcy sukcesyjnego, 7) akt odwołania zarządcy sukcesyjnego, 8) wykaz inwentarza przedsiębiorstwa w spadku, 9) protokół rezygnacji zarządcy sukcesyjnego[34].

Pewnym mankamentem regulacji czynności związanych z zarządem sukcesyjnym w trybie po śmierci przedsiębiorcy jest brak określenia wprost statusu dziecka poczętego (art. 927 § 2 KC), ale także na podobnej zasadzie fundacji i fundacji rodzinnej, ustanowionych w testamencie (art. 927 § 3 KC), przy czym – doprecyzowując – chodzi o podtryb notarialny, gdyż w tym podtrybie doniosłe znaczenie przy dokonywaniu niektórych czynności związanych z zarządem sukcesyjnym posiadają spadkobiercy i zapisobiercy windykacyjni przedsiębiorcy, co implikuje problem związany z aplikacją art. 927 § 2 KC. Z kolei w przypadku podtrybu sądowego takiego problemu nie ma. Czynności związane z zarządem sukcesyjnym w tym podtrybie należą do kompetencji sądów, zasadniczo sądu spadku. Zgodnie bowiem z art. 665^1 KPC w sprawach dotyczących zarządu sukcesyjnego właściwy jest sąd spadku, z wyjątkiem art. 665^5 KPC. Tym samym w podtrybie sądowym takie czynności jak w szczególności odwołanie zarządcy sukcesyjnego, powołanie zarządcy sukcesyjnego czy przedłużenie zarządu sukcesyjnego są dokonywane w drodze aktu publicznoprawnego, jakim jest orzeczenie sądu, wobec czego nie ma miejsca na kompetencję spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych przedsiębiorcy. Doprecyzowując więc, tytułowa problematyka dotycząca sytuacji prawnej *nasciturusa* na gruncie ZarządSukcU odnosi się do czynności w podtrybie notarialnym.

34 Dariusz Celiński, „Czynności notarialne związane z zarządem sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej" *Rejent*, nr 10 (2018): 25–26. Ponadto, jak wskazuje ten autor, czynnością notarialną związaną z zarządem sukcesyjnym może być zgoda właścicieli przedsiębiorstwa w spadku na dokonanie przez zarządcę sukcesyjnego czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu, ponieważ jeżeli do ważności czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu wymagana jest forma szczególna, oświadczenie o wyrażeniu zgody składa się w tej samej formie (art. 22 ust. 3 ZarządSukcU); Dariusz Celiński, [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń*, red. Wojciech Gonet (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 526.

4 | Powołanie zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym

Na gruncie ZarządSukcU powołanie zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym reguluje art. 12 tej ustawy. Rozwinięcie przedmiotowej regulacji, konstytuującej podtryb notarialny powołania zarządcy sukcesyjnego, zawarte zostało z kolei w art. 95z–95ze PrNotU. Po śmierci przedsiębiorcy powołać zarządcę sukcesyjnego przed notariuszem mogą osoby wskazane w art. 12 ust. 1 i 2 ZarządSukcU, przy czym stosownie do art. 12 ust. 3 ZarządSukcU do powołania zarządcy sukcesyjnego wymagana jest jeszcze zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100[35]. W związku z tym można mówić o legitymacji *sensu stricto* i legitymacji *sensu largo* do powołania zarządcy sukcesyjnego, do czego asumpt daje właśnie art. 12 ust. 3 ZarządSukcU. Legitymację czynną *sensu stricto* stanowi uprawnienie do powołania zarządcy sukcesyjnego rozumiane ściśle, jako złożenie oświadczenia woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego[36]. Według art. 12 ust. 1 ZarządSukcU po śmierci przedsiębiorcy zarządcę sukcesyjnego może powołać: 1) małżonek przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku; 2) spadkobierca ustawowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek; 3) spadkobierca testamentowy przedsiębiorcy, który przyjął spadek, albo zapisobierca windykacyjny, który przyjął zapis windykacyjny, jeżeli zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje mu udział w przedsiębiorstwie w spadku. Ponadto jak wynika z art. 12 ust. 2 ZarządSukcU po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydaniu europejskiego poświadczenia spadkowego zarządcę sukcesyjnego legitymację czynną *sensu stricto* posiada wyłącznie

35 Definicja przedsiębiorstwa w spadku zawarta została w art. 2 ZarządSukcU. Obejmuje ono składniki niematerialne i materialne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, stanowiące mienie przedsiębiorcy w chwili jego śmierci (ust. 1). Jeżeli w chwili śmierci przedsiębiorcy przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55^1 KC stanowiło w całości mienie przedsiębiorcy i jego małżonka, przedsiębiorstwo w spadku obejmuje całe to przedsiębiorstwo (ust. 2). Przedsiębiorstwo w spadku obejmuje także składniki niematerialne i materialne przeznaczone do wykonywania działalności gospodarczej, nabyte przez zarządcę sukcesyjnego albo na podstawie czynności, o których mowa w art. 13 ZarządSukcU, w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego albo wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego (ust. 3).

36 Widerski, *Powstanie zarządu*, 361.

właściciel przedsiębiorstwa w spadku[37]. Z kolei legitymację czynną *sensu largo* stanowi uprawnienie do wyrażenia zgody na powołanie zarządcy sukcesyjnego, od której uzależnione jest dojście do skutku powołania zarządcy sukcesyjnego[38]. Z art. 12 ust. 3 ZarządSukcU można wywieść zaś, że mają ją osoby, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku. Aplikacja rozróżnienia na te dwa rodzaje legitymacji ogranicza się do podtrybu notarialnego. Nie ma ono zaś zastosowania do podtrybu sądowego.

Wśród osób posiadających legitymację czynną w sensie ścisłym są spadkobiercy ustawowi i testamentowi przedsiębiorcy oraz jego zapisobiercy windykacyjni, a zatem może pojawić się w tej grupie również dziecko poczęte, które wyposażone jest jedynie w warunkową zdolność do dziedziczenia, co implikuje pytanie o przełożenie tego rodzaju zdolności na jego legitymację czynną rozumianą ściśle. Wydaje się, że *nasciturusa* należy potraktować tak, jakby nie miał legitymacji czynnej w sensie ścisłym, tak że nie może on złożyć oświadczenia woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego[39]. Koronnym argumentem na poparcie rzeczonej tezy jest to, że samo dziecko w okresie prenatalnym nie jest w stanie złożyć oświadczenia woli, a poza tym na płaszczyźnie stosunków prawnie konwencjonalnych nikt inny, działając w imieniu tego dziecka, nie może złożyć oświadczenia woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego, a co za tym idzie powołać zarządcy sukcesyjnego. Dzieje się tak dlatego, że do posiadania legitymacji czynnej w sensie ścisłym nie wystarczy „wchodzić w rachubę" jako spadkobierca ustawowy, spadkobierca testamentowy czy też zapisobierca windykacyjny. Trzeba jeszcze spełnić

37 Zgodnie z art. 3 ZarządSukcU właścicielem przedsiębiorstwa w spadku w rozumieniu ZarządSukcU jest: 1) osoba, która zgodnie z prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia albo europejskim poświadczeniem spadkowym nabyła składniki niematerialne i materialne, o których mowa w art. 2 ust. 1 ZarządSukcU, na podstawie powołania do spadku z ustawy albo testamentu albo nabyła przedsiębiorstwo albo udział w przedsiębiorstwie na podstawie zapisu windykacyjnego; 2) małżonek przedsiębiorcy w przypadku, o którym mowa w art. 2 ust. 2 ZarządSukcU, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku; 3) osoba, która nabyła przedsiębiorstwo w spadku albo udział w przedsiębiorstwie w spadku bezpośrednio od osoby, o której mowa w pkt 1 lub 2, w tym osoba prawna albo jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33^1 § 1 KC, do której wniesiono przedsiębiorstwo tytułem wkładu – w przypadku gdy po śmierci przedsiębiorcy nastąpiło zbycie tego przedsiębiorstwa albo udziału w tym przedsiębiorstwie.

38 Widerski, *Powstanie zarządu*, 361.

39 Ibidem, 490.

dalsze przesłanki legitymacyjne. Jeżeli chodzi o spadkobierców ustawowych, to jak wynika z art. 12 ust. 1 pkt 2 ZarządSukcU, konieczne jest przyjęcie spadku. Podobnie gdy chodzi o spadkobierców testamentowych, potrzebne jest przyjęcie spadku, a w przypadku zapisobierców windykacyjnych – przyjęcie zapisu windykacyjnego, ale dodatkowo zgodnie z ogłoszonym testamentem musi jeszcze przysługiwać udział w przedsiębiorstwie w spadku, tak jak wynika z art. 12 ust. 1 pkt 3 ZarządSukcU. W stosunku do tych wszystkich kategorii podmiotowych przesłanką nabycia legitymacji czynnej w sensie ścisłym jest przyjęcie albo spadku, albo zapisu windykacyjnego, zaś co do dziecka poczętego, lecz jeszcze nieurodzonego, trafnie przyjmuje się, że termin do przyjęcia lub odrzucenia spadku (ewentualnie zapisu windykacyjnego) rozpoczyna swój bieg dopiero w chwili żywego urodzenia[40]. Tym samym gdy chodzi o *nasciturusa*, to spełnienie referowanej przesłanki w postaci przyjęcia spadku albo zapisu windykacyjnego jest możliwe dopiero po urodzeniu się dziecka. Stąd też w szczególności za dziecko poczęte powołać zarządcy sukcesyjnego nie może kurator, o którym mowa w art. 182 KRO, czyli *curator ventris*. Z przedmiotowego przepisu wynika, że istnieje możliwość ustanowienia kuratora dla dziecka poczętego, ale jeszcze nieurodzonego, przy czym tylko wtedy, gdy „jest to potrzebne do strzeżenia przyszłych praw dziecka". Ze względu na takie dość ogólne sformułowanie zakresu tej kurateli jej zakres jest sporny. Ogólnie rzecz ujmując, celem tej kurateli jest zachowanie praw podmiotowych (ale też korzystnych stanów faktycznych, np. posiadania) istniejących w okresie prenatalnym, tak aby z chwilą żywego urodzenia, dziecko nabyło te prawa lub stany definitywnie[41]. Cel determinuje z kolei zakres kompetencji kuratora *ventris*, wobec czego nie budzi wątpliwości to, że może ona obejmować np. wystąpienie z wnioskiem o zabezpieczenie spadku czy złożenie wniosku o zabezpieczenie dowodu, na użytek dochodzenia roszczenia po urodzeniu się dziecka[42]. Natomiast sporne jest np. to, czy kurator *ventris* może złożyć oświadczenie woli o przyjęciu darowizny dla dziecka poczętego[43]. Bez względu jednak na mniej lub bardziej restrykcyjne

40 Borysiak, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, 144.

41 Grzegorz Matusik, „Komentarz do art. 182", [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Maciej Domański, Jerzy Słyk (Warszawa: C.H. Beck, 2024), Legalis, nb 6.

42 Janusz Gajda, „Komentarz do art. 182", [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Krzysztof Pietrzykowski (Warszawa: C.H. Beck, 2025), Legalis, nb 4; Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 1139–1140.

43 Matusik, „Komentarz do art. 182", nb 27.

podejście do zakresu kompetencyjnego referowanej kurateli wypada uznać, że kurator ustanowiony dla dziecka poczętego nie może za nie powołać zarządcy sukcesyjnego. Szczegółowa analiza instytucji kuratora dziecka poczętego wykracza poza ramy problemu badawczego podjętego w artykule. Wydaje się, że wątpliwa byłaby kwalifikacja powołania zarządcy sukcesyjnego jako czynności mającej na celu strzeżenie przyszłych praw dziecka w rozumieniu art. 182 zd. 1 KRO. Przede wszystkim jednak *curator ventris* nie może powołać zarządcy sukcesyjnego dlatego, że aby pojawiła się do tego legitymacja w kategorii spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych, najpierw musi dojść do przyjęcia spadku czy też zapisu windykacyjnego. Jak wskazano, w przypadku dziecka poczętego termin do złożenia stosownych oświadczeń woli rozpoczyna bieg w chwili jego żywego urodzenia, podczas gdy stosownie do art. 182 zd. 2 KRO kuratela *ventris* z chwilą urodzenia się dziecka ustaje.

Ponadto przeciwko traktowaniu *nasciturusa* jakby miał legitymację czynną w sensie ścisłym przemawia argument natury funkcjonalnej. Mianowicie przy odmiennym podejściu pojawiłyby się bariery formalne przy sporządzaniu przez notariusza protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego, a następnie aktu powołania zarządcy sukcesyjnego. Z art. 95zc § 1 pkt 1 lit. a) PrNotU wynika, że w protokole powołania zarządcy sukcesyjnego zamieszcza się żądanie sporządzenia aktu powołania zarządcy sukcesyjnego złożone w szczególności przez spadkobiercę ustawowego, który przyjął spadek, albo spadkobiercę testamentowego, który przyjął spadek, albo zapisobiercę windykacyjnego, który przyjął zapis windykacyjny, jeżeli zgodnie z ogłoszonym testamentem przysługuje mu udział w przedsiębiorstwie w spadku. Ponadto stosownie do art. 95zc § 1 pkt 2 lit. a) PrNotU w tym protokole zamieszcza się oświadczenie osoby, o której mowa w pkt 1, o powołaniu zarządcy sukcesyjnego. W końcu na podstawie art. 95zd § 1 pkt 4 PrNotU akt powołania zarządcy sukcesyjnego powinien zawierać imię i nazwisko oraz imiona rodziców osoby powołującej zarządcę sukcesyjnego, a także jej numer PESEL, jeżeli został nadany, a także wysokość przysługującego tej osobie udziału w przedsiębiorstwie w spadku. Przy założeniu, że *nasciturus* posiada legitymację do powołania zarządcy sukcesyjnego w sensie ścisłym, w wyżej wskazanych etapach notarialnej procedury istniałaby bariera z podaniem danych identyfikujących osobę

powołującą zarządcę sukcesyjnego, czyli *nasciturusa*[44]. Paraliżowałoby to przeprowadzenie procedury powołania zarządcy sukcesyjnego, która przed notariuszem jest dwuetapowa – pierwszy etap stanowi sporządzenie protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego, a drugi etap – sporządzenie aktu powołania zarządcy sukcesyjnego.

Warunkowa zdolność do dziedziczenia *nasciturusa* nie pozostaje jednak irrelewantna z punktu widzenia powołania zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym, ponieważ w ocenie autora ze względu na wyposażenie dziecka poczętego w ten rodzaj zdolności należy traktować je na gruncie ZarządSukcU tak jakby miało legitymację czynną *sensu largo*, tzn. należy uwzględnić je przy ustalaniu, czy został przekroczony wymagany na podstawie art. 12 ust. 3 ZarządSukcU próg udziałowy w przedsiębiorstwie w spadku[45]. Z tego przepisu wynika, że do powołania zarządcy sukcesyjnego wymagana jest zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 85/100. Z kolei według art. 4 ZarządSukcU wielkość udziałów w przedsiębiorstwie w spadku ustala się według wielkości udziałów spadkowych lub udziałów we współwłasności przedsiębiorstwa. Tak więc w grupie osób legitymowanych do wyrażenia zgody na powołanie zarządcy sukcesyjnego może także znaleźć się dziecko poczęte, lecz jeszcze nienarodzone, gdyż może przysługiwać mu udział w spadku lub udział we współwłasności przedsiębiorstwa, oczywiście pod warunkiem, że urodzi się żywe. Wypowiedzi doktrynalnych co do tej kwestii jest niewiele. Zdaniem Dariusza Celińskiego, gdy krąg osób uprawnionych obejmuje *nasciturusa*, to powołanie zarządcy może nastąpić jedynie w wyjątkowych sytuacjach, gdy zarówno przy uwzględnieniu, jak i nieuwzględnieniu udziału przypadającego *nasciturusowi*, na powołanie zarządcy sukcesyjnego wyraziły zgodę osoby, którym łącznie przysługuje udział większy niż 85/100[46]. Autor ten trafnie dostrzega znaczenie prawne dziecka poczętego przy powołaniu zarządcy sukcesyjnego przed notariuszem. Natomiast jako pozbawioną podstawy prawnej należy ocenić dywersyfikację tego znaczenia w zależności od wielkości

44 Dariusz Celiński, „Stosowanie w praktyce notarialnej przepisów ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej – zagadnienia wybrane" *Rejent*, nr 5 (2019): 30–31.

45 Widerski, *Powstanie zarządu*, 490.

46 Dariusz Celiński, „Komentarz do art. 95z PrNotU", [w:] Dariusz Celiński, *Zarząd sukcesyjny. Komentarz do wybranych przepisów Prawa o notariacie* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2020), LEX, nb 47.

udziału w przedsiębiorstwie w spadku przypadającego dziecku poczętemu. Z pewnością istotnym ułatwieniem byłoby po prostu nieuwzględnianie dziecka poczętego we wszystkich stanach faktycznych, w których ze względu na wielkość jego udziału w przedsiębiorstwie w spadku uzyskanie zgód przekraczających wymagany próg byłoby niemożliwe. Notarialna procedura powołania zarządcy sukcesyjnego byłaby bardziej operatywna w praktyce obrotu. Natomiast pewien walor natury pragmatycznej, bez żadnego zakotwiczenia w akcie normatywnym, nie może stanowić wystarczającej argumentacji na rzecz referowanego stanowiska doktrynalnego. Dlatego zdaniem autora dziecko poczęte należy uwzględniać przy ustalaniu przekroczenia progu 85/100 udziału w przedsiębiorstwie w spadku, bez względu na wielkość udziału w przedsiębiorstwie w spadku, jaki mu przypada. Za uwzględnianiem dziecka poczętego w kontekście art. 12 ust. 3 ZarządSukcU przemawia przede wszystkim to, że art. 927 § 2 KC nie opiera się na fikcji prawnej, a na podstawie tego przepisu dziecko poczęte ma w prawie spadkowym zdolność prawną, tyle że pod warunkiem prawnym, iż urodzi się żywe[47].

Przyjęcie, że dziecko poczęte należy traktować tak, jakby było ono wyposażone w legitymację czynną w sensie szerokim, implikuje problem związany z zachowaniem terminu do powołania zarządcy sukcesyjnego, o którym mowa w art. 12 ust. 10 ZarządSukcU. Według tego przepisu uprawnienie do powołania zarządcy sukcesyjnego wygasa z upływem dwóch miesięcy od dnia śmierci przedsiębiorcy. Jeżeli akt zgonu przedsiębiorcy nie zawiera daty zgonu albo chwila śmierci przedsiębiorcy została oznaczona w postanowieniu stwierdzającym zgon, termin ten biegnie od dnia znalezienia zwłok przedsiębiorcy albo uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego zgon. Jest to termin zawity, po upływie którego uprawnienie do powołania zarządcy sukcesyjnego wygasa[48], wobec czego zachodzi potencjalnie ryzyko, że dziecko poczęte nie urodzi się przed upływem tego krótkiego terminu. W przypadku zaś gdy dziecko poczęte urodzi się w trakcie biegu tego terminu, to powołanie zarządcy sukcesyjnego będzie

47 Widerski, *Powstanie zarządu*, 491.

48 Jerzy Bieluk, „Umowa o zarząd spadkiem", [w:] Jerzy Bieluk, Adam Doliwa, *Umowy dotyczące spadków. Komentarz praktyczny. Wzory przykładowych umów. Klauzule umowne. Orzecznictwo* (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 363; Rafał Wrzecionek, *Zarządca sukcesyjny przedsiębiorstwa w spadku. Status i charakter prawny* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2020), 234.

możliwe według ogólnych zasad, przy czym w jego imieniu działał będzie przedstawiciel ustawowy na podstawie art. 12 ust. 5 ZarządSukcU.

Termin, o którym mowa w art. 12 ust. 10 ZarządSukcU, odnosi się *verba legis* do powołania zarządcy sukcesyjnego następującego na podstawie złożenia oświadczenia woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego, które w przypadku podtrybu notarialnego powinno zostać zawarte w notarialnym protokole powołania zarządcy sukcesyjnego, stosownie do art. 95zc § 1 pkt 2 lit. a) PrNotU. W takiej sytuacji do zachowania terminu wystarczające jest złożenie tego oświadczenia woli przez osobę uprawnioną, tak że zgody na powołanie w rozumieniu art. 12 ust. 3 ZarządSukcU mogą zostać wyrażone już po upływie terminu z art. 12 ust. 10 ZarządSukcU[49].

Zgody na powołanie zarządcy sukcesyjnego mogą zostać wyrażone po sporządzeniu przez notariusza protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego. W takiej sytuacji czynność prawna powołania zarządcy sukcesyjnego bez wymaganej liczby zgód z art. 12 ust. 3 ZarządSukcU nie jest bezwzględnie nieważna, a jest dotknięta sankcją bezskuteczności zawieszonej. Tym samym przypadanie *nasciturusowi* udziału w przedsiębiorstwie w spadku przekraczającego próg 15/100 nie powoduje tego, że po śmierci przedsiębiorcy nie można powołać zarządcy sukcesyjnego przed notariuszem. Takie powołanie będzie dotknięte sankcją bezskuteczności zawieszonej, lecz sam termin z art. 12 ust. 10 ZarządSukcU zostanie zachowany. Wobec tego notariusz po sporządzeniu protokołu powołania zarządcy sukcesyjnego nie będzie mógł sporządzić aktu powołania zarządcy sukcesyjnego, natomiast notarialną procedurę powołania będzie mógł dokończyć poprzez sporządzenie tego aktu po urodzeniu się *nasciturusa*, gdy zostanie wyrażona zgoda na powołanie zarządcy sukcesyjnego przez jego przedstawiciela ustawowego, zgodnie z art. 12 ust. 5 ZarządSukcU[50].

5 | Powołanie kolejnego zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym

Z art. 54 zd. 1 ZarządSukcU wynika, że w przypadku zajścia zdarzeń, o których mowa w art. 53 ZarządSukcU, chodzi o przyczyny wygaśnięcia stosunku zarządu sukcesyjnego, do powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego przepisy art. 12 ust. 1–9 ZarządSukcU stosuje się odpowiednio, chyba że

49 Widerski, *Powstanie zarządu*, 164–165.
50 Ibidem, 491–492.

przedsiębiorca powołał zarządcę sukcesyjnego, o którym mowa w art. 11 ust. 2 ZarządSukcU. Powołanie kolejnego zarządcy sukcesyjnego stanowi zatem czynność prawną, do której odpowiednio zastosowanie znajdują zasadniczo przepisy odnoszące się do powołania pierwszego zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym, zagregowane w art. 12 ZarządSukcU. W związku z tym, że odpowiednie stosowanie obejmuje nie tylko przypadki, gdy odnośne przepisy będą stosowane z pewnymi zmianami oraz przypadki, gdy odnośne przepisy w ogóle nie mogą być stosowane, ale także przypadki, w których odnośne przepisy prawa bez żadnych zmian w ich dyspozycji mają być stosowane[51], wydaje się, że sytuacja prawna dziecka poczętego, gdy chodzi o kolejne powołanie zarządcy sukcesyjnego, jest taka sama, jak gdy chodzi o powołanie pierwszego zarządcy sukcesyjnego przed notariuszem. W ten sam sposób określony zostaje bowiem krąg osób uprawnionych do powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego[52]. Tak więc należy je traktować tak, jakby nie miało ono legitymacji czynnej w sensie ścisłym do powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego, ale miało do tego legitymację czynną w sensie szerokim.

Natomiast do powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego, stosownie do art. 54 zd. 1 ZarządSukcU, nie znajduje w ogóle zastosowania art. 12 ust. 10 ZarządSukcU, z uwagi na to, że co do terminu powołanie kolejnego zarządcy sukcesyjnego zostało wyposażone w autonomiczną regulację[53]. Mianowicie zgodnie z art. 54 zd. 2 ZarządSukcU uprawnienie do powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego wygasa z upływem miesiąca od dnia, w którym poprzedni zarządca sukcesyjny został wykreślony z CEIDG. Podobnie jednak jak w przypadku powołania pierwszego zarządcy sukcesyjnego, do

51 Józef Nowacki, „»Odpowiednie« stosowanie przepisów prawa" *Państwo i Prawo*, z. 3 (1964): 370–371.

52 Bender, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, 789.

53 Jeśli chodzi o relację między terminami, o których mowa w art. 12 ust. 10 i art. 54 zd. 2 ZarządSukcU, to – jak wskazuje się w doktrynie – uprawnienie do powołania kolejnego zarządcy sukcesyjnego wygasa definitywnie niezależnie od upływu dwumiesięcznego terminu wynikającego z art. 12 ust. 10 ZarządSukcU, tj. uprawnienie to wygaśnie także wtedy, gdy od dnia śmierci przedsiębiorcy nie upłynęły dwa miesiące, a jeżeli akt zgonu przedsiębiorcy nie zawiera daty zgonu albo chwila śmierci przedsiębiorcy została oznaczona w postanowieniu stwierdzającym zgon – także wtedy, gdy od dnia znalezienia zwłok przedsiębiorcy albo uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego zgon nie upłynęły dwa miesiące; Celiński, „Komentarz do art. 95z PrNotU", nb 38.

zachowania tego terminu zawitego jest wystarczające złożenie oświadczenia woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego w formie aktu notarialnego, natomiast zgody na powołanie (art. 12 ust. 3 w zw. z art. 54 zd. 1 ZarządSukcU) mogą zostać wyrażone już po upływie tego terminu, tak że będzie możliwe dokończenie notarialnej procedury powołania już po urodzeniu się dziecka poczętego[54].

6 | Odwołanie zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym

Kolejną czynnością w podtrybie notarialnym związaną z zarządem sukcesyjnym, w przypadku której ujawnia się podmiotowość prawna *nasciturusa* jest odwołanie zarządcy sukcesyjnego. W ZarządSukcU odwołanie unormowane jest w art. 55 tej ustawy. Z kolei rozwinięcie tego unormowania, konstytuujące podtryb notarialny odwołania zarządcy sukcesyjnego, zawarte zostało w art. 95z i art. 95zf–95zh PrNotU. Podobnie jak w przypadku powołania zarządcy sukcesyjnego, w literaturze przedmiotu prezentowane jest stanowisko, że w przypadku gdy do kręgu osób uprawnionych wchodzi dziecko poczęte, odwołanie zarządcy sukcesyjnego może nastąpić jedynie w wyjątkowych sytuacjach, gdy zarówno przy uwzględnieniu, jak i nieuwzględnieniu udziału jemu przypadającego, na odwołanie zarządcy sukcesyjnego wyraziły zgodę osoby, którym łącznie przysługuje udział większy niż 1/2[55].

Na kanwie odwołania zarządcy sukcesyjnego w podtrybie notarialnym wyszczególnić można legitymację czynną w sensie ścisłym i w sensie szerokim. Legitymację czynną *sensu stricto* stanowi uprawnienie do odwołania zarządcy sukcesyjnego rozumiane ściśle, jako złożenie oświadczenia woli o odwołaniu zarządcy sukcesyjnego. Stosownie do art. 55 ust. 1 ZarządSukcU do odwołania zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy przepisy art. 12 ust. 1, 2, 4–7 i 9 tej ustawy stosuje się odpowiednio. Z uwagi na odpowiednią aplikację art. 12 ust. 1 i 2 ZarządSukcU do odwołania zarządcy sukcesyjnego, aktualizuje się argumentacja analogiczna do tej przytoczonej już na gruncie jego powołania. Wobec tego należy przyjąć, że tak jak w przypadku powołania zarządcy sukcesyjnego, także w przypadku jego odwołania po śmierci

54 Widerski, *Powstanie zarządu*, 165–166.
55 Celiński, „Komentarz do art. 95z PrNotU", nb 47.

przedsiębiorcy przed notariuszem dziecko poczęte wypada traktować tak, jakby było pozbawione legitymacji czynnej *sensu stricto*.

Legitymację czynną *sensu largo* stanowi natomiast uprawnienie do wyrażenia zgody na odwołanie zarządcy sukcesyjnego, od której uzależnione jest dojście do skutku odwołania zarządcy sukcesyjnego. Do wyodrębnienia tego rodzaju legitymacji czynnej asumpt daje art. 55 ust. 2 ZarządSukcU, z którego wynika, że do odwołania zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy wymagana jest zgoda osób, którym łącznie przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku większy niż 1/2. Konstrukcja odwołania jest zatem zasadniczo paralelna do konstrukcji powołania w podtrybie notarialnym z istotną różnicą odnoszącą się do wielkości progu wymaganych zgód osób, którym przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku. Z powodów analogicznych do tych podanych przy omawianiu powołania zarządcy sukcesyjnego przed notariuszem, należy uznać, że dziecko poczęte należy traktować tak, jakby miało legitymację czynną *sensu largo*, czyli zawsze musi być ono uwzględniane przy ustalaniu tego, czy co do zgód na odwołanie zarządcy sukcesyjnego został przekroczony wymagany próg udziałowy w przedsiębiorstwie w spadku.

Natomiast z art. 55 ust. 1 ZarządSukcU wynika, że odwołanie zarządcy sukcesyjnego nie jest delimitowane terminem zawitym, o którym mowa w art. 12 ust. 10 tej ustawy, gdyż nie ma on zastosowania do odwołania. Stąd też gdy chodzi o odwołanie nie zachodzi ryzyko, że dziecko poczęte nie urodzi się przed upływem terminu zawitego do odwołania zarządcy sukcesyjnego, tak że uprawnienie do odwołania wygaśnie. Czynność prawna odwołania zarządcy sukcesyjnego bez wymaganej na podstawie art. 55 ust. 2 ZarządSukcU liczby zgód jest dotknięta sankcją bezskuteczności zawieszonej. Wobec tego jeżeli dziecku poczętemu przypada udział w przedsiębiorstwie w spadku w wielkości 1/2 albo większy, to nie stanowi to okoliczności wyłączającej odwołanie zarządcy sukcesyjnego przed notariuszem. W takiej sytuacji notarialną procedurę odwołania będzie można dokończyć po urodzeniu się dziecka, gdy zostanie wyrażona zgoda na odwołanie zarządcy sukcesyjnego przez jego przedstawiciela ustawowego (art. 12 ust. 5 w zw. z art. 55 ust. 1 ZarządSukcU). Oczywiście istnieje również możliwość sądowego odwołania zarządcy sukcesyjnego w przypadku rażącego naruszenia przez niego swoich obowiązków (art. 56 ZarządSukcU), dzięki czemu potencjalne ryzyka w praktyce obrotu związane z przedłużaniem się procedury odwołania

zarządcy sukcesyjnego przed notariuszem zostają zamortyzowane, w sytuacji gdy w kręgu uprawnionych do wyrażenia zgody jest dziecko poczęte.

7 Zakończenie

Z przeprowadzonej w artykule analizy wynika, że w przypadku dziecka poczętego, lecz jeszcze nienarodzonego najwłaściwsza jest koncepcja warunkowej zdolności prawnej, czego refleksem jest również jego warunkowa zdolność do dziedziczenia. Tak ukształtowany zakres podmiotowości dziecka poczętego w prawie cywilnym nie pozostaje bez prawnej relewancji na gruncie ZarządSukcU. Co prawda nie zostało ono wyposażone w ogólną zdolność do dokonywania czynności związanych z zarządem sukcesyjnym, jednak jego warunkowa zdolność do dziedziczenia ma przełożenie na to, że w przypadku niektórych czynności związanych z zarządem sukcesyjnym, dokonywanych po śmierci przedsiębiorcy przed notariuszem, należy potraktować *nasciturusa* podmiotowo w znaczeniu konwencjonalnym prawnie. Chodzi o te przypadki, gdy w kompetencję przy czynnościach związanych z zarządem sukcesyjnym są wyposażeni spadkobiercy i zapisobiercy windykacyjni. Stąd też w przypadku czynności powołania zarządcy sukcesyjnego, dziecko poczęte należy traktować tak, jakby nie miało ono legitymacji czynnej w sensie ścisłym, tj. do złożenia oświadczenia woli o powołaniu zarządcy sukcesyjnego, lecz należy je traktować tak, jakby miało legitymację czynną w sensie szerokim, tj. do wyrażenia zgody na powołanie zarządcy sukcesyjnego. Zawsze zatem *nasciturusa* trzeba uwzględniać przy ustalaniu przekroczenia wymaganego progu zgód na powołanie zarządcy sukcesyjnego. Analogicznie należy traktować *nasciturusa* przy powołaniu kolejnego zarządcy sukcesyjnego i odwołaniu zarządcy sukcesyjnego w procedurze notarialnej. *De lege ferenda* wypada postulować wyraźne uregulowanie w ZarządSukcU sytuacji prawnej dziecka poczętego, uwzględniające okoliczność, że ma ono warunkową zdolność do dziedziczenia.

Bibliografia

Bieluk Jerzy, „Umowa o zarząd spadkiem", [w:] Jerzy Bieluk, Adam Doliwa, *Umowy dotyczące spadków. Komentarz praktyczny. Wzory przykładowych umów. Klauzule umowne. Orzecznictwo*. Warszawa: C.H. Beck, 2022.

Bierć Andrzej, „Osoba fizyczna jako przedsiębiorca" *Studia Prawnicze*, z. 4 (1998): 5–61.

Biskup Rafał, *Wolność gospodarcza w wymiarze podmiotowym*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2011.

Celiński Dariusz, „Czynności notarialne związane z zarządem sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej" *Rejent*, nr 10 (2018): 25–49.

Celiński Dariusz, „Stosowanie w praktyce notarialnej przepisów ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej – zagadnienia wybrane" *Rejent*, nr 5 (2019): 22–42.

Celiński Dariusz, *Zarząd sukcesyjny. Komentarz do wybranych przepisów Prawa o notariacie*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020. LEX.

Chłopecki Aleksander, „Warunki w rozumieniu art. 89 k.c. a warunki prawne (*conditiones iuris*)" *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 7 (2001): 23–29.

Ciszewski Jerzy, Jakub Knabe, „Komentarz do art. 927", [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. Piotr Nazaruk. Warszawa: Wolters Kluwer, 2024. LEX.

Dmowski Stanisław, Stanisław Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*. Warszawa: LexisNexis, 2011.

Drozd Edward, „Czynności notarialne z elementem zagranicznym w obrocie nieruchomościami (zagadnienia wybrane)", [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania*, red. Romuald Sztyk. Poznań–Kluczbork: Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej, 1999.

Gajda Janusz, „Komentarz do art. 182", [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Krzysztof Pietrzykowski. Warszawa: C.H. Beck, 2025. Legalis.

Grzybowski Stefan, „Osoby fizyczne", [w:] *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, red. Witold Czachórski. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1974.

Gwiazdomorski Jan, *Prawo spadkowe w zarysie*, oprac. i aktualizacja Andrzej Mączyński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990.

Haberko Joanna, „Udostępnienie i publikowanie wizerunku *nasciturusa*, noworodka i małego dziecka w świetle zasady dobra dziecka" *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, z. 3 (2013): 59–70.

Haberko Joanna, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2010.

Jędrejek Grzegorz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.

Kawałko Agnieszka, Hanna Witczak, *Prawo cywilne*. Warszawa: C.H. Beck, 2008.

Kodeks cywilny, t. III, *Komentarz. Art. 627–1088*, red. Maciej Gutowski. Warszawa: C.H. Beck, 2019.

Kodeks cywilny. Komentarz, red. Edward Gniewek. Warszawa: C.H. Beck, 2011.

Kodeks cywilny. Komentarz, red. Małgorzata Balwicka-Szczyrba, Anna Sylwestrzak. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.

Kodeks cywilny. Komentarz, red. Mariusz Załucki. Warszawa: C.H. Beck, 2020.

Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, *Część ogólna (art. 1–125)*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.

Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, *Część ogólna*, cz. 1 (art. 1–55[4]), red. Jacek Gudowski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.

Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, *Część ogólna*, cz. 2 (art. 56–125), red. Jacek Gudowski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.

Kodeks cywilny. Komentarz, t. IV, *Spadki*, red. Andrzej Kidyba. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.

Kodeks cywilny. Komentarz, t. VI, *Spadki (art. 922–1087)*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.

Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna, red. Małgorzata Pyziak-Szafnicka, Paweł Księżak. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014.

Komentarze Prawa Prywatnego, t. IVA, *Kodeks cywilny. Komentarz. Spadki*, red. Konrad Osajda. Warszawa: C.H. Beck, 2019.

Komentarze Prawa Prywatnego, t. IVC, *Prawo spadkowe przedsiębiorców*, red. Konrad Osajda. Warszawa: C.H. Beck, 2022.

Kosikowski Cezary, *Przedsiębiorca w prawie polskim na tle prawa europejskiego*. Warszawa: LexisNexis, 2003.

Księżak Paweł, *Prawo spadkowe*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.

Księżak Paweł, *Zapis windykacyjny*. Warszawa: LexisNexis, 2012.

Matusik Grzegorz, „Komentarz do art. 182", [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Maciej Domański, Jerzy Słyk. Warszawa: C.H. Beck, 2024. Legalis.

Matusik Grzegorz, „Umowa darowizny na rzecz *nasciturusa*" *Rejent*, nr 2 (2014): 36–60.

Nazaruk Piotr, „Komentarz do art. 8", [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. Piotr Nazaruk. Warszawa: Wolters Kluwer, 2024. LEX.

Nowacki Józef, „»Odpowiednie« stosowanie przepisów prawa" *Państwo i Prawo*, z. 3 (1964): 367–376.

Pazdan Maksymilian, „Komentarz do art. 8", [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449[10]*, red. Krzysztof Pietrzykowski. Warszawa: C.H. Beck, 2020. Legalis.

Pazdan Maksymilian, „Osoby fizyczne", [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. I, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Marek Safjan. Warszawa: C.H. Beck, 2012.

Piątowski Józef S., „Ogólna problematyka dziedziczenia", [w:] *System prawa cywilnego*, t. IV, *Prawo spadkowe*, red. Józef S. Piątowski. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1986.

Piątowski Józef S., Hanna Witczak, Agnieszka Kawałko, „Spadek. Ogólna problematyka dziedziczenia", [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. X, *Prawo spadkowe*, red. Bogudar Kordasiewicz. Warszawa: C.H. Beck, 2025.

Powałowski Andrzej, „Wykonywanie działalności gospodarczej we własnym imieniu" *Gdańskie Studia Prawnicze* XXXVI (2016): 357–366.

Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń, red. Wojciech Gonet. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.

Radwański Zbigniew, *Prawo cywilne – część ogólna*. Warszawa: C.H. Beck, 2005.

Radwański Zbigniew, Roman Trzaskowski, „Treść czynności prawnej", [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Zbigniew Radwański, Adam Olejniczak. Warszawa: C.H. Beck, 2019.

Skowrońska-Bocian Elżbieta, Jacek Wierciński, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki*, red. Jacek Gudowski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.

Smyczyński Tadeusz, „Pojęcie i statut prawny dziecka poczętego" *Studia Prawnicze*, z. 4 (1989): 3–28.

Stelmachowski Andrzej, *Zarys teorii prawa cywilnego*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze PWN, 1998.

Swaczyna Bartłomiej, *Warunkowe czynności prawne*. Warszawa: LexisNexis, 2012.

Szpunar Adam, „Szkoda wyrządzona przed urodzeniem dziecka" *Studia Cywilistyczne* XIII–XIV (1969): 369–383.

Szydło Marek, „Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim" *Przegląd Sądowy*, nr 7–8 (2002): 72–105.

Walaszek Bronisław, „*Nasciturus* w prawie cywilnym" *Państwo i Prawo*, z. 7 (1956): 121–132.

Widerski Paweł, *Powstanie zarządu sukcesyjnego*. Warszawa: C.H. Beck, 2025.

Widerski Paweł, *Zarząd sukcesyjny. Konstrukcja prawna*. Warszawa: C.H. Beck, 2025.

Wolak Grzegorz, „*Nasciturus* jako rzeczywisty spadkobierca a art. 1028 k.c. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2019 r., III CZP 12/19" *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*, z. 1 (2020): 113–133.

Wrzecionek Rafał, *Zarządca sukcesyjny przedsiębiorstwa w spadku. Status i charakter prawny*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.

Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz, red. Stefan Babiarz. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.

Zawadzka Julita, *Warunek w prawie cywilnym*. Warszawa: LexisNexis, 2012.

Zobowiązania, t. I, *Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Komentarz*, red. Piotr Machnikowski. Warszawa: C.H. Beck, 2022.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.
For guidelines on the permitted uses refer to
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode